

ПСИХИАТРИЧНИ ТЕРМИНИ ОТ ГРЪЦКИ ПРОИЗХОД

Малина Митрева, Илияна Ангелова

*Тракийски университет, Медицински факултет
6000 Стара Загора, ул. Армейска 11, България*

PSYCHIATRIC TERMS OF GREEK ORIGIN

Malina Mitreva, Pliyana Angelova

*Trakia university, Faculty of Medicine
6000 Stara Zagora, Armeiska street 11, Bulgaria*

ABSTRACT

Object of this scientific report are one-word psychiastic clinical terms of greek origin, studied from the point of view of their etymology and structure. On the basis of comparative-morpheme and statistical analysis they are classified in virtue of the number of word-forming elements and their frequency is indicated. Prefixes and radical morphemes, which are most frequently used in their formation, are fixed.

Key words: *one-word psychiatric terms, Greek word-forming morphemes, etymology, comparative analysis, frequency.*

Медицинската терминология е изградена предимно на латинска основа, но съдържа в лексикалния си пласт много гръцки словообразователни елементи. Те са солиден компонент в клиничната терминология, съставна част на която представляват психиатричните термини. В настоящата работа те са изследвани от гледна точка на етимологията и структурата им.

Изследването обхваща само еднословните психиатрични клинични термини от гръцки произход, включени в Психиатричния клиничен речник на Стоименов и Рачев. (Стойменов, 1988) Те са подложени на сравнителен морфеманализ, на базата на който са класифицирани според словообразователните им елементи и морфологичната им принадлежност. Фиксирани са префиксите и коренните морфеме, най-често употребявани при образуването им. Направен е още статистически анализ относно тяхната честотност. При всички посочени примери са отбелязани и суфиксите, участващи в образуването им. Поради изключително важното значение на тези словообразователни елементи в медицинските термини, те ще бъдат предмет на самостоятелно изследване.

Практическото приложение на това изследване тясно се свързва с учебния процес. След установяване на най-често употребяваните префикси и коренни морфеме от гръцки произход в процеса на преподаване се акцентира върху тях, като се разяснява и тяхното медицинско значение. Доброто усвояване на компонентите и изискванията при терминообразуването, както и медицинското значение на словообразователните елементи улеснява студентите в процеса на заучаване на терминологията в медицинската наука. Чрез познанията си за морфеманализ те могат да отделят словообразователните афикси и коренни морфеме в непознати за тях термини. Знаейки медицинското им значение и с помощта на контекста, те биха могли спокойно да декодират значението на всеки непознат за тях термин.

От около 8000 термина, обслужващи психиатрията, 1118 (14%) са еднословни и са изградени на гръцка основа. От гледна точка на своя строеж еднословните психиатрични клинични термини от гръцки произход могат да се групират в две групи:

Прости термини

Те не са на първо място по разпространение – 347 (31%) от всички разглеждани. Изградени са от един корен. Простите термини са разделени на коренни (първични) и производни.

Коренни (първични) термини са тези, които се състоят от корен и окончание. При разглежданите термини те са единични случаи: **спазъм** (spasmus от гр. *spasmo-s* – гърч, спазъм)

От гледна точка на наличие или отсъствие на представки производните термини могат да се обособят в две подгрупи:

Производни термини без представка - 79(7%) от всички разглеждани. В тези случаи термините от гръцки произход са самостоятелни думи: **фобия** (phobia от гр. *phobos* страх + лат. *ia* за патологично състояние); **демонизъм** (daemonismus от гр. *daimon* зъл дух + *ismus* от гр. *ismos* за болестно състояние или процес) – вяра в зли духове.

Производни термини с представки - броят им е 268 (24%) от всички разглеждани. Преобладават случаите с една представка: **парафрения** (paraphrenia от гр. *para* отклонение от нормата + *phren* ум, разум < Pl. *phrenes* диафрагма, която древните смятали за седалище на душата + лат. *ia* за патологично състояние) - вид психоза; **хиперорексия** (hyperorexia от гр. *hyper* свръх + *orexis* апетит + лат. *ia* за патологично състояние – болестно засилен хранителен нагон; по-разпространен е синонимът **булимия** – bulimia от гр. *bus* вол + *limos* глад + лат. *ia* за патологично състояние – вълчи глад).

Срещат се и термини, които се образуват с повече от една представка: **дизантиграфия** (dysantigraphia от гр. *dys* нарушение, ненормалност + *anti* против, срещу + *grapho* пиша > *antigrapho* преписвам + лат. *ia* за патологично състояние) – загуба на способността за преписване на текст; **метемпсихоза** (metempsychosis от гр. *meta* помежду, след, промяна + *em (en)* в + *psyche* душа + *osis* болест, болестно състояние) – натрапливо вярване в многократни прераждания на човека.

Най-често употребявани представки са:

представка	значение	българско съответствие	брой (%)
a-, an-	липса, отрицание	не-, без-	70 (6,3%)
dys-	затруднение, нарушение	-	60 (5,4%)
para-	край, около, отклонение от нормата	около-, не-, без-	40 (3,6%)
hyper-	повече, над нормата	свръх-, над-	19 (1,7%)
hypo-	под, под нормата	под-, недо-	16 (1,4%)
anti-	против, срещу	против-, срещу-	12 (1%)

Останалите представки се срещат по-рядко (под 10 термина) и са: **meta** - помежду, след, промяна =след-, зад-, раз-; **sy-, syl-, sym-, syn** - свързаност, съвместност = съ-; **ec** – отделяне = из-, от-; **em (en)** – навътре = въ-; **endo** – вътре, вътрешен слой = вътре-, вътрешно; **epi** = над-, след-; **ecto** - отвън, извън = външно-; **exo** – (на)вън, изпъкнал = външно-, из-; **cata** – надолу, зад, след, разграждане = раз-.

Почти всички гръцки представки са произлезли от предлози. Изключение правят **a-**, (**an**)- и **dys-**. В по-голямата си част термините се запазват на български без промяна или само с промяна на окончанието, а в превод се срещат рядко: **памет** (mnesis от гр. *mnesis* – памет, спомен), **раздразнителност** (erethismus от гр. *erethisma* дразнение, възбуда + *ismos* за болестно състояние или процес).

Сложни термини

Тяхното разпространение е по-голямо 771 (69%). Свързването на гръцките словообразователни елементи в сложни термини става с помощта на съединителната гласна -о-, когато това е необходимо. В зависимост от броя на коренните си морфемии може да се разграничат две подгрупи.

Сложни термини с две коренни морфемии. Те са 690 (62%): **какосмия** (cacosmia от гр. *kakós* лош + *osme* мирис, обоняние + лат. *ia* за патологично състояние) – усещане на неприятна миризма; **логопатия** (logopathia от гр. *logos* слово + *pathos* болест, страдание + лат. *ia* за патологично състояние) – общо название на разстройства на говора; **демонолатрия** (daemonolatria от гр. *daimon* зъл дух + *latreia* служене) - демонопоклонничество.

Сложни термини с повече коренни морфемии. Делът им е сравнително малък, само 81 (7%) : **библиоклептомания** (bibliocleptomania от гр. *biblion* книга + *klepto* крада + *mania* силно влечение) – непреодолим стремеж към крадене на книги; **фармакопсихиатрия** (pharmacopsychiatria от гр. *pharmakon* лекарство + *psyche* душа + *iatreia* наука за лечение) – раздел от фармакологията и психиатрията, изучаващ действието на лекарствените вещества върху психичната дейност и разработващ методите на лекарствената терапия на психичните болести.

При сложните термини също се забелязва употреба на представки, които в някои случаи се срещат и в средата на думата, пред втората коренна морфема: **психодислептици** (psychodysleptica от гр. *psyche* душа + *dys* нарушение, ненормалност + *leptikos* способен да вземе, да възприеме) – вещества, предизвикващи у здрави хора нарушения на психиката; **неврастения** (neurasthenia от гр. *neuron* нерв + *a* без, не + *sthenos* сила + лат. *ia* за патологично състояние) – нервна слабост, нервно изтощение.

При разглеждане на коренните морфемии от гръцки произход, участващи в изграждането на сложен психиатричен термин като първи корен, се установи честа употреба на:

psych(o)- отнасящ се към душата > **психалгия** (psychalgia от гр. *psyche* душа + *algos* болка + лат. *ia* за патологично състояние) – букв. душевна болка: болка, предизвикана от психичната травма;

neur(o)- нерв > **невроза** (neurosis от гр. *neuron* нерв + *osis* болест, болестно състояние) – група функционални заболявания на висшата нервна дейност;

hyster(o)- отнасящ се до матката > **хистерия** (hysteria от гр. *hystera* матка, поради приеманата в Античността зависимост на умствените заболявания от маточно страдание + лат. *ia* за патологично състояние) – вид невроза;

ergo- работа > **ергомания** (ergomania от гр. *ergon* действие, работа + *mania* силно влечение) – болестно увеличено желание за работа;

olig(o)- недостатъчно, намалено > **олигофазия** (oligophasia от гр. *oligos* малък, незначителен + *phasis* реч + лат. *ia* за патологично състояние) – понижение на речевата активност;

hypn(o)- сън > **хипнопедия** (hypnopaedia от гр. *hypnos* сън + *paideia* обучение) – обучение в хипнотично състояние;

lal(o)- реч, говорене > **лалофобия** (lalophobia от гр. *laleo* бърборя, дърдоря, говоря + *phobos* страх + лат. *ia* за патологично състояние) – невротичен страх от говорене, поради опасение от заекване.

Последната съставна част от един многокоренов психиатричен термин обикновено се състои от корен и наставка със значение „ болест, болестен процес или състояние”. Прието е тази част обобщено да се определя като терминоелемент. Най-често терминоелементите, на които завършват психиатричните термини, са:

-phobia страх > **пирофобия** (pyrophobia от гр. *pyr*, *pyros* огън + *phobos* страх + лат. *ia* за патологично състояние) – невротичен страх от огън, от пожар;

-mania непреодолимо влечение > **демономания** (daemonomania от гр. *. daimon* зъл дух + *mania* непреодолимо влечение) – налудна идея за обсебване на болния от зли духове;

-therapia метод на лечение > **музикотерапия** (musicotherapy от гр. *musike* изкуството на музите, музика, пеене + *therapeia* метод на лечение) – лечение с музика;

-phrenia отнасящ се до разума > **олигофрения** (oligophrenia от гр. *oligos* малък, незначителен + *phren* ум, разум + лат. *ia* за патологично състояние) – малоумие, слабоумие;

-iatria наука за лечение > **психиатрия** (psychiatria от гр. *psyche* душа + *iatreia* наука за лечение) – букв. наука за лечение на душата;

-osmia отнасящ се до обонянието > **дизосмия** (dysosmia от гр. *dys* нарушение, ненормалност + *osme* мирис, обоняние + лат. *ia* за патологично състояние) – общо название за означаване на разстройства на обонянието;

-phonia отнасящ се до звука > **дифония** (diphonia от гр. *di* дву + *phone* глас + лат. *ia* за патологично състояние) – състояние, при което се създава впечатление, че болният говори с два гласа;

-sthenia сила > **хипостения** (hypostenia от гр. *hypo* под нормата + *sthenos* сила + лат. *ia* за патологично състояние) – форма на неврастения с повишена изтощаемост;

-acusia отнасящ се до слуха > **стереоакузия** (stereoacusia от гр. *stereos* твърд, плътен + *akusis* слух + лат. *ia* за патологично състояние) – способности за възприемане на звукови съчетания, въздействащи от различни страни;

-thymia отнасящ се до чувство > **атимия** (athymia от гр. *a* без, не + *thymos* чувство, душа, жизнена сила + лат. *ia* за патологично състояние) – липса на емоционална реактивност;

-tonus напрежение > **опистотонус** (opisthotonus от гр. *opisthen* отзад, в тил + *tonos* напрежение) – тоничен гърч на екстензорните мускули на гърба, врата и главата;

-kinesis, -kinesia движение > **проскинезия** (proskinesia от гр. *pros* свръх това, отгоре на + *kinesis* движение) – непроизволно повторение на показани или видяни движения;

-logia учение, наука > **краниология** (craniologia от гр. *kranion* череп + *logos* наука, учение, слово) – раздел от антропологията, изучаващ черепа;

-mnesia отнасящ се до паметта > **амнезия** (amnesia от гр. *a* без, не + *mnesis* – памет, спомен + лат. *ia* за патологично състояние) – непомнене, без спомен, забравя;

-algia болка без органическа причина > **трихалгия** (trichalgia от гр. *thrix, trichos* косъм + *algos* болка + лат. *ia* за патологично състояние) – усещане на болка при поглаждане на косата;

-genesis, -genesia произход > **ектогенеза** (ectogenesis от гр. *ektos* вън, отвън, извън + *genesis* произход) – учение, обясняващо възникването на болестите и симптомите чрез въздействието на външните фактори върху организма;

-gnosis, -gnosia знание, познание > **соматогнозия** (somatognosia от гр. *soma, atos* тяло + *gnosis* знание, познание) – сложен синтетично-аналитичен процес на висшата нервна дейност за вярно възприемане схемата на тялото;

-graphia описание, писание > **мегалография** (megalographia от гр. *megas, megale, mega* голям + *grapho* пиша + лат. *ia* за патологично състояние) – изменение на почерка с рязко увеличаване размерите на буквите;

-opsia зрение > **фотопсия** (photopsia от гр. *phos, photos* светлина + *opsis* зрение + лат. *ia* за патологично състояние) – поява в полето на зрението на движещи се точки, фигури, петна, вълнообразни линии;

-phagia ядене > **некрофагия** (necrophagia от гр. *nekros* мъртъв + *phagein* ям + лат. *ia* за патологично състояние) – проява на канибализъм;

-philia склонност, влечение > **корофилия** (sogophilia от гр. *kore* девойка + *philia* любов, склонност) – разновидност на женския хомосексуализъм, с избирателно влечение към девойки;

-pathia болест, страдание > **ностопатия** (nostopathia от гр. *nostos* завръщане в родината + *pathos* болест, страдание + лат. *ia* за патологично състояние) – натраплив или импулсивен стремеж към връщане в родината;

-lalia бърбрене, говорене > (alalia от гр. *a* без, не + *lalia* бърбрене, говорене) – неспособност за говорене;

-aesthesia усет, усещане > **кинестезия** (kinaesthesia от гр. *kinesis* движение + *aesthesia* усет, усещане + лат. *ia* за патологично състояние) – усещане за положението и преместване на части на тялото в пространството;

-bulia воля > **еубулия** (eubulia от гр. *eu* добре, хубаво + *bule* воля, разум) – букв. благоразумие: нормална разновидност на волята.

От морфологична гледна точка еднословните термини от гръцки произход са съществителни имена, с изключение на 22 (2%) от тях, които са относителни прилагателни имена: **диспластичен** (dysplasticus от гр. *dys* затруднение, нарушение, ненормалност + *plasis* образуване, формиране + *ic* за свойство + *us* лат. окончание за прилагателно в м. р.) – с неправилно развитие на органите и тъканите; **маниакален** (maniacalis от гр. *mania* страстно влечение, мания + лат. *al* за свойство + *is* лат. окончание за прилагателно в м. и ж. р.) – с непреодолимо влечение.

От всичко изложено дотук могат да се направят следните статистически обобщения и **изводи**:

Еднословните психиатрични термини са 14 % от всички, употребявани в този клон на медицината.

По състав са прости и сложни, като по-голяма честотност имат сложните.

С представки са образувани 24 % от разглежданите термини.

От морфологична гледна точка еднословните термини от гръцки произход са съществителни имена, с изключение на 22 (2%) от тях, които са относителни прилагателни имена.

В процеса на преподаване на психиатричната терминология, с цел по-доброто ѝ усвояване, е необходимо да се акцентира върху най-често срещаните представки, коренни морфеми и терминоелементи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Арнаудова, П., 2003. Нова медицинска полиглотна и епонимна терминология на седем езика, Медицина и физкултура, София.
2. Николова В, И. Колева, 2004. Lingua Latina Medicinalis, Гера арт, София.
3. Стоименов Й., И. Рачев, 1988. Психиатричен клиничен речник, Медицина и физкултура, София.